

FIBstaden

KONSTEN ATT FÖRÄNDRA STÄDER

Gatukonsten växer. I boken *Playground Sweden* som utkommer i höst på Dokument förlag har 30 gatukonstnärer från hela landet intervjuats. Läs vad de själva har att säga

BLUE/GÖTEBORG

Med projektet Graffiti, som har "lite att göra med graffiti och mycket att göra med konst", vill snart 30-åriga Blue skapa kreativa andrum. Lära unga att ta tillvara sin inre kraft. "Det finns så många väggar jag skulle kunna tänka mig att förvandla, och det finns ju en hel armé med barn som skulle ställa upp helt frivilligt." Hennes verk befolkas ofta av mytiska figurer. Stora färgsprakande kreationer över hela hus. "Jag var ett ensamt barn och blev alltid missuppfattad. Det skapade en direktkontakt med en sagovärld."

IVAR ANDERSEN, KRISTIAN BORG, SVERKER OHLSSON TEXT & BILD

Det blir mer konturer och kontraster. Det sätter ju kanter och skarpa hörn på allting", svarar Göteborgsbaserade Blue på frågan om vad som händer med hennes fantasilandskap då de appliceras på stadens arkitektur.

"Men samtidigt är det dubbelt. Mina motiv suddar också ut de ännu skarpare kanterna som fanns där innan."

Gatukonstens arena, dess målarduk, är det offentliga rummet. Målgruppen är alla som rör sig i det. Men staden är inte som andra målardukar. Den är inte ett statiskt medium. Gatukonsten förändrar staden, synliggör undanskymda hörn, omdefinierar tomma ytor och skapar nya forum för interaktion. Men staden påverkar i sin tur också konsten. Dels genom sin egen dynamik, dels genom invånarnas reaktioner.

"Det blir mer konturer och kontraster. Det sätter ju kanter och skarpa hörn på allting", svarar Göteborgsbaserade Blue på frågan om vad som händer

med hennes fantasilandskap då de appliceras på stadens arkitektur. "Men samtidigt är det dubbelt. Mina motiv suddar också ut de ännu skarpare kanterna som fanns där innan."

Gatukonsten omdefinierar det befintliga rummet. Att integrera verk i omgivningen anses ha ett estetiskt egenvärde och samspel med specifika platser blir ett kriterium för framgång.

Detta påverkar i sin tur konstens storleksordning. Störst är inte nödvändigtvis bäst när syftet är att gå i dialog med omgivningen. De professionella konstgangstrarna har arbetat med vad de kallar urbana observatörer. Konkret handlar det om att utrusta vattenledningsstolpar med små ögon av mosaik.

Ingreppet i det befintliga är lika minimalt som välvägt. Ögonen ger inte intryck av att vara ett ingrepp i stadsmiljön. Tvärtom framstår de som den sista pusselbiten som får en större bild att framträda.

Eller som konstgangstrarna själva uttrycker det:

"De där observatörerna, de finns egentligen redan. Vi bara hjälper till att sätta ögon på dem så att de kan se."

Enligt konstgangstrarna beskriver olika platser själva hur de bör utsmyckas. Det handlar som konstnär bara om att lyssna.

"Om en plats frågar efter en kritteckning så måste den ju få det. Ofta skriker nylagda asfaltsbitar att de vill ha krita. Sedan kanske det finns en massa grå väggar som kräver färger, och andra platser kanske tycker att de är bra som de är. Alla platser är ju olika."

Konstgangstrarnas kritteckningar är inte olagliga, men väcker ändå reaktioner. De bryter av ett ordnat mönster och ger gatorna en vildvuxen, okontrollerbar dimension. "En kritteckning som det ser ut som ett barn har gjort, det får man göra. Men sen kan det hända att man gör en kritteckning som det inte ser ut som ett barn har gjort, och då tycker de att man inte får göra så. Men det får man ju ändå göra, för annars

måste någon gå och jaga alla barn som gör hopphagar."

Detta är typiskt för mycket gatukonst, särskilt den mer konceptuella. Dess uttryck är ofta oförargliga. Dess implikationer är det inte.

Prao har på olika platser i Stockholm monterat upp vita skåp, fyllda med ett basutbud för hemlösa. Vissa av dem innehåller mat. Andra hygienartiklar som rakhyvlar, plåster, kondomer och bindor. Han fyller med jämna mellanrum själv på sina skåp, men förhoppningen är att detta ansvar ska övertas av de boende i områdena där skåpen monterats. Prao ogillar tanken på välgörenhet, men menar att skåpen kan fylla en funktion "i väntan på en anständig socialpolitik".

Precis som De professionella konstgangstrarna ser det som sitt ansvar att ta hand om olika platser arbetar många gatukonstnärer med uttryck som syftar till att tillföra staden något. Konst som tar hand om sin närmiljö.

POKE THE PIRATE/STOCKHOLM har bara ett motiv: en piratbjörn. Det har han tryckt på klistermärken, sprejmålat eller sågat ut i plywood. Han målar också graffiti, men det uppskattas inte av föräldrarna. För att inte göra dem besvikna har han tonat ner graffitiområdet och koncentrerar sig på sina andra uttryck. "Det är jobbigt när de man gillar hatar det man älskar. Men när jag flyttar hemifrån och börjar jobba ska jag börja måla mer igen." Gatukonsten ska avstå från politiska budskap, säger han. Piratbjörnen betyder ingenting, är bara ett motiv som är lätt att ta till sig. En gatans logotyp.

ELPENOR/STOCKHOLM är tjugofem år, en välarbiterad konststudent med en pragmatisk inställning till sitt konstutövande. "Det är otroligt frigörande att ha möjlighet att växla. Ibland jobbar jag med rent måleri eller skulptur, ibland känner jag för att helt opretentiöst slänga upp lite affischer. Det är så olika världar. Men det finns fina saker i båda." Han lockas av att människor genast får se resultatet, en

inställning han bär med sig efter många års graffitiområde. "Du kan förändra en vägg precis som du vill och behöver inte ens stå för det. Du är bara en okänd person i ett slags mängd. Det bara är och behöver inte förklaras – gilla det

FOLKE /STOCKHOLM Bland alla nattliga flanörer måste Folke anses vara en av de flitigaste. Under tre års tid har han satt upp tiotusentals klistermärken med underfundiga, vitsiga, intetsägande, lätt filosofiska eller politiska budskap. Folke är trött på skiten, Jag kan inte sova, Folke ska ta tillbaka makten över det offentliga flummet. Folke ser på sitt frekventa klistrande som en lek, men hoppas också väcka någon form av reaktion.

"Jag vet inte om de som ser det blir glada, men de tänker någonting mer än om det inte hade suttit ett klistermärke där. Och det är det som är hela grejen."

► **"Reklamen finns det ju inte mycket kärlek i.** Och affärerna kan var bra och mysiga, men det handlar ju ändå om att kränga grejer", säger Erik från Malmö Streets Project. Men jag tror att de flesta gillar våra gatstenar. Att de uppfattar det som att vi tar ett ansvar för staden."

I en stad som är så stor att dess invånare blir anonyma för varandra måste delaktighet skapas genom annat än personliga kontakter. Verk som Eriks gatstenar blir på det sättet mer än bara estetik. De fyller de sociala tomrum som uppstår i den urbana stadsplaneringen.

Och kanske är det också därför mycket av gatukonsten, åtminstone ännu så länge, är förbehållen storstäderna. Kanske genererar de ett brus som individer känner sig tvungna att överrösta.

Det tror åtminstone Kurry från Åskliljorna. Gruppen är egentligen stockholmsbaserad, men själv bor hon för tillfället i en mindre stad för att studera animation. "Det finns ett större behov att uttrycka sig i städerna, och dessutom fler platser att göra det på", säger hon. "Folk som bor i de små

DE PROFESSIONELLA KONSTGANGSTRARNA (Södertälje) är hemlighetsfulla och uttrycker sig kryptiskt. Hur många de är och vad de gör till vardags vill de inte berätta. "Att vara konstgangster är någonting man föds till. Alla konstgangstrar delar visionen om att släppa in framtiden i världen och omforma sakerna så som de egentligen vill vara", säger en av dem. Visionen kan uppnås på många sätt. Genom att sätta ögon på vattenledningsstolpar, så att de kan samla in information som hjälper världen framåt. Eller genom en "plan mot ensamheten": ett hundratals gula parkbänkar utplacerade på olika platser i världen. Den gula färgen signalerar att den som sätter sig på bänken vill ha någon att prata med.

hålorna behöver väl också få se någonting fint. Men det är lite svårt att veta var man ska sätta saker. På de två elskåp som finns?"

Gatukonsten gör staden till ett gallerium. Och liksom gallerister hänger gatukonstnärerna sina tavlor med omsorg. Över Sergels torg i Stockholm vakar en piratbjörn med ögonlapp, omgiven av en guldrum. Den har hängts upp av Poke the Pirate. Han passerade ofta platsen, och kom fram till att den behövde dekoreras.

"Jag lägger alltid märke till platser", säger han. "Där skulle man kunna sätta upp en tavla eller där skulle man kunna måla nåt. Det är väl som skateboardåkare tänker, där kan man göra nåt trick. Man ser ju jämt ställen man kan använda."

Men staden är ett gallerium utan tydliga gränser. Dels i rent rumslig bemärkelse, dels genom att besökarna har frihet att göra vad de behagar med den utställda konsten. En frihet som flitigt utnyttjas. Och som ibland förändrar konstens innehåll långt bortom konstnärernas intentioner.

Ett av Praos tidiga verk föreställde Sveriges

Prao. Gatukonsten är ett medel att etablera en politisk medvetenhet hos allmänheten, anser tjugotreårig Prao. Politiska ställningstaganden kan man se i majoriteten av hans verk. "Konst har ju alltid använts i politiska syften, på Nordirland, i Palestina, överallt." I elvaårsåldern började Prao måla graffiti. Men lösningsmedlet i sprejfärgen var för starkt och han började hosta blod. Då väcktes intresset för andra uttryck i det offentliga rummet. I dag använder han allt från papier-maché till affischer. "Om man inte har pengar är det här det enda sättet att visa vad man vill."

monark, Carl XVI Gustaf, med en uzi riktad mot tinningen. Motivets två delar var utförda på varsin affisch och klistrades upp i det av tradition högborgerliga Solna. Men i kontakten med invånarna kom högmålsbrottet att omvandlas till en hyllning.

"Folk skrapade bort uzin och lät kungen sitta kvar, så helt plötsligt var det bara en massa kungar över hela Solna", berättar Prao. "Men det är väl i alla fall bra att de lägger sig i, tanterna."

Gatukonsten vandaliseras, modifieras och plockas ibland ned för att pryda privata vardagsrumsväggar. Förgängligheten är gatukonstens vardag. Som konstnär är det bara att acceptera det. Eller, som de flesta gör, låta sig inspireras av det.

"Det är en befriande känsla när man sätter upp någonting, att det kan sitta en vecka och sen är det borta", säger Elpenor. "Det skapar ett tomrum och så vill man göra nytt. Jag gillar det."

Gatukonsten tar stadens utrymme i anspråk, men den kan inte ställa krav på att få ockupera det för evigt.

Gatu-Beda tillverkar hus, skulpterade utifrån förlagor från spelet Monopol. När hon placerar ut dem på Stockholms gator, samma gator som figurerar i det välbekanta sällskapsspelet, väcker de förvirring. Men även frågor om vem som äger staden. Och vad som händer om någon gör anspråk på att

äga, men utan att vilja betala för sig.

"Så länge jag väljer att verka i det offentliga rummet så får folk göra vad de vill med mina hus", säger Gatu-Beda. "Gillar man inte det jag gör är det bara att ta bort det. Jag inkräktar ju mycket mindre än vad reklam gör. Mina grejer får man ta bort, men tar man bort reklam är det olagligt."

Tillgången till det offentliga rummet är reglerad. Kommersiella budskap är välkomna i staden, till skillnad från spår av dem som bor i den.

En av förklaringarna från politiker och ordningsmakt är att olovliga uttryck i det offentliga är ett tecken på tilltagande förfall. Skadegörelse uppfattas som ett tecken på att rättsstaten förlorat kontrollen över samhället. Om en krossad ruta inte lagas kommer den att inspirera till mer vandalisering. Om tags inte saneras väntar stölder, personrån och annat elände.

Det är ett resonemang som få gatukonstnärer skulle skriva under på.

"Om staden skulle låta tio reklamtavlor vara vita så skulle någon kanske skriva kuk och fitta på de första", säger Stockholmsbaserade Folke. "På de andra skulle folk försöka rita något. Och de sista skulle vara skitsnygga för ryktet skulle sprida sig och folk skulle åka dit och verkligen göra bra grejer."

BOKEN PLAYGROUND SWEDEN GES UT PÅ DOKUMENT FÖRLAG I SEPTEMBER.

GATU-BEDA/STOCKHOLM är ett konstnärligt projekt som går ut på att undersöka gatukulturen genom konsten och lyfta kvinnligt hantverk i en mansdominerad ungdomskultur. Men också att problematisera den elitism som utmärker konstvärlden. "Det är en stor lättnad att man inte kan sälja gatukonst. Det är avskryvt att sälja sina grejer. Gatukonsten är gratis och till för alla. Så borde annan konst också vara", säger Gatu-Beda. Konstnärens 85-åriga alias Gatu-Beda har bland annat placerat ut små vita gipshus på Stockholms Monopolgator. "Det var ett sätt för mig att lära mig att hitta i staden", säger konstnären, som ursprungligen kommer från skånetrakten.

MALMÖ STREETS PROJECT är en grupp som byter ut och modifierar stadens stenar. En sten pryds av ett foto av en kravallpolis. En annan har de gjutit själva och målat ett rött hjärta på.

"Allt är bättre än bara betong och asfalt", säger Erik, snart trettio år och lärare i grundskolan. "Det är tillfredsställande att göra det, och de flesta gillar att man för in en mänsklig del i staden." Erik har tidigare arbetat med reklamsabotage men tröttnade på att göra "arga politiska affischer som ingen läser". Att ta initiativ till att förändra sin stadsmiljö handlar om att på ett smart, roligt och kreativt sätt visa sin kritik mot det rådande, menar han.

Förutom Kurry består ÅSKLILJORNA (Stockholm) av Kiwi och Fluffy Killer Wolf, tre tjejer i tjuogoårsåldern som oftast tecknar ansikten, flankerade av något antikommersiellt budskap. De är förmodligen Sveriges snällaste gatukonstnärer. De har aldrig använt sprejfärg. Det störst miljö, tycker de. Istället använder de tejp, det ska vara lätt att ta ner verken. De ser sin konst som en gåva till andra. Ett tag smög de ner små papperslappar i främmande människors väskor och fickor. En sorts lyckokakor. "Jag tycker att det är så fint att ge det här till andra, små saker på oväntade ställen", säger Kurry.